

De eenheid binnen de vroege Kerk zoals Handelingen 2:42-47 het beschrijft spreekt heel erg aan. Het vervolg van het boek toont echter een minder idyllisch beeld, zowel wat betreft het kerkleven als de intermenselijke relaties. Denk maar aan Paulus bijvoorbeeld. Saulus van Tarsus, strenge onbuigzame farizeeër, fanatieke vervolger van de christenen, wordt de 'heilige' Paulus, zendeling die even onwrikbaar en hevig is. We kennen hem als een methodisch denkend theoloog, kampioen en verdediger van een zuivere leer en een onberispelijke ethiek. Op relationeel vlak was hij niet altijd gemakkelijk... Zo aarzelt hij niet om alles wat niet gaat in de kerk van Korinthe op te sommen, en ook niet om een open conflict aan te gaan met zijn collega Petrus (Galaten 2:11-14). Bij een andere gelegenheid botst hij met zijn reisgezel Barnabas m.b.t. de jonge Marcus, die hij niet meer wil meenemen. Dit conflict leidt tot een pijnlijke scheiding waarbij ieder zijn eigen weg gaat... (Hand 15:36-40). Paulus was duidelijk niet de kampioen wat betreft vredige relaties...

Wanneer hij, ouder geworden, in de gevangenis terecht komt is er een ontmoeting die een heel andere Paulus naar boven brengt, en die hem ertoe zal aanzetten een korte brief te schrijven. Hoewel deze brief waarschijnlijk van alle brieven het minst vaak gelezen wordt, is het een klein meesterwerkje dat getuigt van heel veel tact: de brief aan Filemon.

SAMEN OVERLEGGEN

Lees samen deze korte brief met amper 25 verzen, en noteer wat u opvalt m.b.t. menselijke relaties.

Paulus en Onesimus

"Ik zou u om een gunst willen vragen voor Onesimus, die tijdens mijn gevangenschap mijn kind is geworden. ¹¹Hij was u destijds niet van nut; nu kan hij echter niet alleen mij, maar ook u goede diensten bewijzen. ¹²Ik stuur hem naar u terug, hoewel hij me na aan het hart ligt ¹³en ik hem graag bij me gehouden had." (Filemon 10-12)

In de gevangenis heeft Paulus Onesimus (Grieks: 'nuttig') ontmoet, een gevluchte slaaf, eigendom van Filemon. We weten niet hoe ze elkaar ontmoet hebben, ook niet wat ze met elkaar hebben besproken. De ontmoeting resulteerde echter wel in een bijzonder sterke relationele band (Paulus noemt hem niet alleen 'zeer nuttig', maar ook: mijn kind) en Onesimus wordt christen. Er is wel een probleem: een slaaf is wettelijk eigendom van zijn meester (hier Filemon) die absolute macht over hem heeft. Waarschijnlijk heeft Onesimus zijn meester bestolen (v. 18) en is daarna gevlucht. Hij loopt dus het risico heel zwaar gestraft te worden.

Enkele wetenswaardigheden over **slavernij** in die tijd:

- In de 4de eeuw v. Chr. schreef de Griekse filosoof **Aristoteles** dat het onmogelijk was om een slaaf lief te hebben. Hoe kon je immers affectie voelen voor **een banaal werktuig**?
- In 30 v. Chr. onderscheidde de Romeinse schrijver, geleerde en magistraat **Varro** drie soorten werktuigen: stilzwijgende werktuigen (zoals een ploeg), werktuigen die niet gearticuleerde geluiden voortbrengen (zoals een os en een paard), en de **werktuigen die spreken** (slaven). Een slaaf is niet meer dan een werktuig...
- **De Romeinse wetgeving** bepaalde dat iemand die de slaaf van een buurman doodde op dezelfde manier gestraft moest worden als iemand die een lastdier had gedood. De meester (hier: Filemon) kon beslissen over leven en dood van zijn slaven. Wanneer een meester werd gedood door een slaaf konden alle medeslaven ook gemarteld worden. Een gevluchte slaaf stelde zich bloot aan de vreselijkste behandelingen door zijn meester, tot terechtstelling toe op de meest wrede manier (zoals kruisiging). Het enige wat getolereerd werd was dat een slaaf vluchtte naar een vriend van de meester om te vragen voor hem te bemiddelen.
- **Het O.T.** staat slavernij toe, maar beperkt wel de uitwassen: een slaaf is een mens die rechten heeft (zie bv. Exodus 21). Hij wordt niet beschouwd als een ding zoals in de grieks-romeinse wereld, maar toch ook als bezit: Ex 21:21 bestempelt de slaaf als 'geld' van de meester (NBV: eigendom; in het Hebreeuws staat hier prijs / geld).

Het is dus zo'n slaaf – banaal werktuig of 'geld van de meester' - die Paulus (Romeins staatsburger die in tegenstelling tot slaven alle rechten geniet, vroegere invloedrijke farizeeër die bereid was om geweld te gebruiken) ontmoet in de gevangenis. Je verwacht een gespannen relatie, maar het evangelie

heeft Paulus veranderd: Paulus noemt Onesimus 'mijn kind' (10), die hem 'nauw aan hart ligt' (12), een 'geliefde broeder' (16)... 'ontvang hem zoals je mij zou ontvangen' (17).

Paulus' houding t.a.v. slavernij lijkt dubbelzinnig. In Galaten 3:28 onderstreept hij het principe van **gelijkheid**: "Er zijn geen Joden of Grieken meer, slaven of vrijen, mannen of vrouwen – u bent allen één in Christus Jezus." Op andere plaatsen in zijn brieven echter spoort hij slaven aan om **hun toestand te aanvaarden** (slavernij was toegestaan in het O.T.) en **hun meester te respecteren**, ook als die meester christen was (zie Ef 6:5-8; Kol 3:22-35; 1 Tim 6:1,2). Dit lijkt tegenstrijdig te zijn. Waarschijnlijk was Paulus er zich van bewust dat zo maar de vrijheid uitroepen voor slaven niet alleen een ware schokgolf zou teweegbrengen in de cultuur van toen, maar zelfs aanleiding kon zijn voor een ware slavenopstand, met een bloedige repressie tot gevolg (denk bv. aan het tragische einde van de opstand aangevoerd door Spartacus in 73-71 v. Chr.: 5000 slaven kwamen om op het slagveld, 6000 slaven werden gekruisigd). Paulus zaait het zaad van gelijkheid als gevolg van het evangelie, en nodigt de christenen uit tot het beleven van vernieuwde relaties (zijn brief aan Filemon is hier het mooiste voorbeeld van). Het schandaal van het christendom is wel dat er vele eeuwen nodig waren vooraleer slavernij werd afgeschaft, en dat christenen niet gearzeld hebben om slavernij te verdedigen, Bijbel in de hand...

SAMEN OVERLEGGEN

Info: vandaag bestaat er nog steeds slavernij. Denk aan de vreselijke beelden over de verkoop van immigranten als slaven in Libië eind 2017. Volgens de Global Slavery Index zouden zo'n 45 miljoen mensen slachtoffer zijn van slavernij, en dit op alle continenten. Slavernij kan ook vele vormen aannemen: van dwangarbeid tot seksuele uitbuiting, van staatslavernij tot gedwongen huwelijk...

1. Hoe verklaar je dat het principe van **gelijkheid** dat Paulus heel duidelijk aangeeft in Gal 3:26 zo moeilijk kon wortelschieten en vrucht dragen? Moet er nog vooruitgang geboekt worden?
2. Kun je begrijpen dat Paulus Onesimus **terugstuurt** naar zijn meester, en dat hij aan slaven vraagt om **onderworpen** te blijven aan hun meester en hem te respecteren, ook al is hij een christen? Kunnen we hier iets uit leren m.b.t. de relaties in het kader van het kerkgebeuren?
3. Wat is je reactie op de info over **slavernij vandaag**? Wat kunnen wij doen als christenen?

Paulus en Filemon

Filemon: een vooraanstaand man in Klein Azië, waarschijnlijk uit de stad Kolosse, bekeerling van Paulus. Zijn huis herbergt een kerkgemeenschap. Zijn naam komt van het Griekse *philos* – vriend. Een van zijn slaven, Onesimus, ontmoet Paulus en bekeert zich.

In zijn brief aan Filemon geeft Paulus duidelijk blijk van zijn gehechtheid aan Onesimus en zijn verlangen om hem bij zich te houden tijdens zijn verblijf in de gevangenis. Hij had aan Filemon kunnen duidelijk maken dat hij de implicaties van het evangelie niet had begrepen, dat slavernij niet samen gaat met geloof in Jezus Christus. Hij had zijn statuut van apostel kunnen aanwenden om de vrijlating van Onesimus te vragen, of toch tenminste zijn vrijstelling om hem te dienen in de gevangenis. Hij had zich kunnen beroepen op de dienst die hij Filemon bewezen had toen hij hem het evangelie bracht om een wederdienst te vragen. Hij had ook gewoon niets kunnen zeggen en Onesimus bij zich houden. Niets van dit alles. Zijn brief is een waar literair meesterwerkje vol vriendschap en tact.

SAMEN OVERLEGGEN

1. Probeer u samen eens voor te stellen wat een niet bekeerde Paulus gedaan of gezegd zou kunnen hebben tijdens zijn ontmoeting met Onesimus, en wat hij geschreven zou hebben aan Filemon. Welke harde houdingen en reacties komen we soms tegen in de kerk?
2. Lees samen nog eens de hele brief en let op Paulus' houding (zie de tekst + commentaar op p.3). Wat kunnen we zoal leren van Paulus m.b.t. onze intermenselijke verhoudingen vandaag?

Na het samen lezen van de brief:

SAMEN OVERLEGGEN

1. Welke principes onthoudt u om daar waar nodig of wenselijk gebroken of moeilijke relaties (binnen en buiten de kerk) te verbeteren of te herstellen?
2. Kan de ceremonie van de voetwassing iets bijdragen in dit kader?

De brief aan Filemon

¹Van Paulus, gevangene omwille van Christus Jezus, en van onze broeder Timoteüs. Aan onze geliefde medewerker Filemon, ²aan onze zuster Apfia en onze medestrijder Archippus, en aan de gemeente die bij u thuis samenkomt. ³Genade zij u en vrede van God, onze Vader, en van de Heer Jezus Christus.

⁴Ik dank mijn God altijd wanneer ik u in mijn gebeden noem ⁵want ik hoor vaak over de liefde en de trouw die u de Heer Jezus en alle heiligen toedraagt. ⁶Ik biddat het geloof dat u met ons deelt u een dieper inzicht geeft in al het goede dat ons nader tot Christus brengt. ⁷Uw liefde heeft mij veel vreugde en troost gegeven, broeder, want u hebt de heiligen gesterkt.

⁸In mijn verbondenheid met Christus heb ik het volste recht u te zeggen wat u moet doen, ⁹maar vanwege uw liefde doe ik u liever een verzoek – ik, Paulus, een man van respectabele leeftijd, die gevangenzit omwille van Christus Jezus. ¹⁰Ik zou u om een gunst willen vragen voor Onesimus, die tijdens mijn gevangenschap mijn kind is geworden. ¹¹Hij was u destijds niet van nut; nu kan hij echter niet alleen mij, maar ook u goede diensten bewijzen. ¹²Ik stuur hem naar u terug, hoewel hij me na aan het hart ligt

¹³en ik hem graag bij me gehouden had. Dan had hij namens u voor mij kunnen zorgen nu ik omwille van het evangelie gevangenzit. ¹⁴Maar ik heb zonder uw medeweten niets willen ondernemen, want u moet mij niet een gunst verlenen omdat ik u onder druk zet, maar omdat u het zelf wilt.

¹⁵Misschien hebt u hem korte tijd moeten missen om hem voor altijd terug te krijgen, ¹⁶niet meer als een slaaf, maar als veel meer dan dat, als een geliefde broeder. Voor mij is hij dat al, hoeveel te meer moet hij het dus voor u zijn, zowel in het dagelijks leven als in het geloof in de Heer.

¹⁷Dus, als u met mij verbonden bent, ontvang hem dan zoals u mij zou ontvangen. ¹⁸En mocht hij u hebben benadeeld of u iets schuldig zijn, breng het mij dan in rekening. ¹⁹Ik, Paulus, schrijf hier eigenhandig neer dat ik u zal betalen. Ik ga er dan maar aan voorbij dat u mij uw eigen leven schuldig bent. ²⁰Kom, broeder, bewijs mij deze dienst omwille van de Heer, stel mij omwille van Christus gerust.

²¹Ik heb u geschreven in het volste vertrouwen dat u mijn verzoek zult inwilligen, ik weet dat u zelfs meer zult doen dan dat. ²

²²Ten slotte: maak voor mij een kamer in orde, want ik heb goede hoop dat ik dankzij de gebeden van u allen aan u teruggegeven word.

²³Epafras, die samen met mij omwille van Christus Jezus gevangenzit, laat u groeten, ²⁴evenals mijn medewerkers Marcus, Aristarchus, Demas en Lucas.

²⁵De genade van de Heer Jezus Christus zij met u.

1-3: groeten aan Filemon die Paulus bestempelt als 'geliefde medewerker'

*4-6: vooraleer het probleem op tafel te leggen of wat dan ook te vragen, **bouwt Paulus een brug** door Filemons geloof en liefde in herinnering te brengen, bron van vreugde en bemoediging.*

*8-12: Paulus had kunnen steunen op zijn sta-tuut van apostel van Christus om een beslissing te forceren. Hij maakt zich echter klein: man op leeftijd (9), gevangene (9,10), hij smeekt (9,10). Nadat hij uitdrukking gaf aan zijn gehechtheid aan Filemon ('geliefde medewerker) maakt hij zijn gehechtheid aan Onesimus kenbaar: 'mijn kind, die ik heb verwekt' (allusie aan hun wederzijdse affectie, maar ook aan de bekering van Onesimus), 'hij ligt me nauw aan het hart'. **Woordspeling:** destijds 'niet van nut' is Onesimus (lett. 'nuttig') nuttig geworden, zowel voor Paulus als voor Filemon.*

*13-16: Paulus geeft duidelijk zijn verlangen aan om Onesimus bij zich te houden in de gevangenis. Hij **vraagt echter de toestemming** van Filemon, als een dienst (tussen de regels: Filemon is onnuttig, maar kan nuttig worden via Onesimus). Tegelijkertijd nodigt Paulus uit tot een **veranderde relatie** in Christus: van slaaf (Grieks: doelos) is Onesimus een 'geliefde broeder' geworden (16) en een dienaar (13 - verzorger = Grieks: diakoneo, waar ons woord 'diaken' vandaan komt.)*

*17-21: Paulus vereenzelvigd zich met Onesimus (= **de naaste liefhebben als jezelf**) en vraagt aan Filemon om zijn slaaf te ontvangen zoals hij Paulus zou ontvangen. Hij engageert zich ook om zelf de schulden van Onesimus te betalen (allusie aan diefstal? of financieel verlies door de vlucht van de slaaf?).*

*Nog een **woordspeling:** 'bewijs me deze dienst' (20) – Het Griekse werkwoord is van dezelfde wortel als de naam Onesimus. Dit verklaart misschien het einde van v. 21 'Bewijs me deze dienst' (impliciet: Stuur me Onesimus terug...). De manier waarop de verzen 20 en 21 zijn geschreven is heel subtiel en laat Filemon **volledig vrij** in zijn beslissing.*